

Warszawa, 21-10-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

KMP.570.8.2021.KB

Pan

Adam Bodnar

Minister Sprawiedliwości

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

w maju 2021 r. opublikowane zostały międzynarodowe wytyczne odnoszące się do sposobu prowadzenia przesłuchań i gromadzenia informacji przez przedstawicieli władzy publicznej („Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering”), nazwane od ich pomysłodawcy Zasadami Mendez¹.

O opublikowaniu tych Zasad Rzecznik Praw Obywatelskich informował już Prezesa Rady Ministrów, podkreślając ich wagę, potrzebę przetłumaczenia na język polski oraz upowszechnienia wśród podległych resortów i opinii publicznej².

Z posiadanych przez Rzecznika informacji nie wynika jednak, by dokument ten został już przetłumaczony na język polski. Polska wersja językowa nie jest również

¹ Prof. Juan E. Méndez – Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. tortur i innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Wezwał społeczność międzynarodową do opracowania uniwersalnego protokołu określającego zestaw standardów i wytycznych dotyczących metod przesłuchań i rozmów, prowadzonych przez funkcjonariuszy organów śledczych i wywiadowczych. Zob. raport z 5 sierpnia 2016 r., A/71/298, dostępny na stronie: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2F71%2F298&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>.

² Zob. wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Prezesa Rady Ministrów z 21 czerwca 2021 r., KMP.570.8.2021.RK.

dostępna na stronie Stowarzyszenia na rzecz Zapobiegania Torturom (APT)³. Ponadto nie został on zamieszczony na stronach internetowych odpowiednich resortów i instytucji, co mogłoby pomóc opinii publicznej w zapoznaniu się z treścią wytycznych oraz wzbogacić publiczną debatę w zakresie praktyk oraz tworzenia i stosowania prawa we wskazanym zakresie, z korzyścią dla odpowiednich służb i innych instytucji, ustawodawcy i obywateli. Warto bowiem pamiętać, że skuteczne zapobieganie torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu wymaga przede wszystkim edukacji i holistycznych działań – połączenia środków legislacyjnych, administracyjnych, sądowych i innych⁴.

Ponadto zgodnie z Konwencją ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur, Polska powinna systematycznie nadzorować zasady, instrukcje, metody i praktykę dotyczące przesłuchiwania, a także przepisy dotyczące nadzoru i obchodzenia się z osobami poddanymi wszelkim formom zatrzymania, aresztowania lub pozbawiania wolności na terytorium podlegającym jego jurysdykcji, w celu niedopuszczenia do wypadków stosowania tortur⁵.

Trzeba podkreślić, że Zasady Mendeza mają innowacyjny i praktyczny charakter. Pokazują, że metodyka i kultura pracy organów dochodzeniowo-śledczych i wywiadowczych oparta na presji, manipulacji, przymusie, a nawet torturach, nie działa i ma szkodliwy wpływ na proces ustalenia prawdy. Takie praktyki mogą prowadzić do uzyskania niewiarygodnych informacji, wadliwych decyzji, błędnych wyroków skazujących i pomyłek sądowych. Konsekwencją takich praktyk jest nade wszystko krzywda ludzka oraz spadek zaufania do systemu wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji państwa.

Dlatego też Zasady Mendeza stanowią skuteczną alternatywę dla niewłaściwych metod przesłuchań i zbierania informacji. Opierając się na wynikach badań naukowych, doświadczeniach praktyków i przyjmując za fundamentalne założenie potrzebę ochrony praw człowieka, proponują prowadzenie rozmów opartych na

³ Zob. <https://www.apr.ch/our-prioritiesfair-criminal-justice-systems/principles-effective-interviewing-investigations-and>.

⁴ Mówi o tym zwłaszcza preambuła Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192).

⁵ Zob. art. 11 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378).

budowaniu relacji. Zawierają też odpowiednie zabezpieczenia proceduralne, co zmniejsza ryzyko tortur i może pomóc w poprawie wyników śledztw i innych działań wywiadowczych, zwiększając zaufanie do instytucji państwa. Z tego względu powinny być upowszechnione wśród praktyków, osób odpowiedzialnych za opracowanie i wdrażanie przepisów, zasad i wytycznych dotyczących przesłuchań i zbierania informacji, sędziów, prokuratorów, prawników i opinii publicznej⁶.

Zasady Mendeza stanowią obecnie uznany dokument na arenie międzynarodowej⁷. Były one zalecane m.in. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ⁸, Radę Praw Człowieka ONZ⁹, Komitet Przeciwko Torturom (CAT)¹⁰, Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT)¹¹ i Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom (CPT)¹².

Odniesienie do Zasad Mendeza pojawia się również w podręczniku ONZ w sprawie przesłuchań śledczych w dochodzeniach karnych z 2024 r. Podkreślono w nim, że Zasady Mendeza odzwierciedlają rosnący globalny ruch wzywający do przejścia od technik przesłuchań opartych na przyznaniu się do winy do metodologii przesłuchań bez użycia przymusu. Przedstawiając praktyczne kroki wdrażania tych zasad, podręcznik przyczynia się również do globalnych wysiłków na rzecz wyeliminowania tortur i złego traktowania¹³.

W związku z powyższym zwracam się uprzejmie do Pana Ministra o spowodowanie przetłumaczenia na język polski Zasad Mendeza oraz

⁶ Zob. Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering, p. 15–19, 205–225.

⁷ Zob. https://www.apt.ch/sites/default/files/2024-05/APT_United%20Nations%2C%20regional%20and%20national%20references%20to%20Principles%20on%20Effective%20Interviewing_240528.pdf.

⁸ Zob. rezolucja z 15 grudnia 2022 r., A/RES/77/209, dostęp: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/762/02/pdf/n2276202.pdf>.

⁹ Zob. rezolucja z 3 kwietnia 2024 r., A/HRC/55/L.15, dostęp: https://documents.un.org/symbol-explorer?s=A/HRC/55/L.15&i=A/HRC/55/L.15_1711449521823.

¹⁰ Zob. uwagi końcowe dotyczące piątego okresowego raportu Egiptu z 12 grudnia 2023 r., CAT/C/EGY/CO/5, dostęp: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FCO%2F5&Lang=en.

¹¹ Zob. piętnasty raport roczny SPT z 10 marca 2022 r., CAT/C/73/2, dostęp: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2f73%2f2&Lang=en.

¹² Zob. raporty CPT z wizyt w Macedonii Północnej [CPT/Inf (2024) 17], na Cyprze [CPT/Inf (2024)18] oraz w Azerbejdżanie [CPT/Inf (2024) 23].

¹³ Zob. Manual on Investigative Interviewing for Criminal Investigation, United Nations Department of Peace Operations, Office of the High Commissioner for Human Rights, Office on Drugs and Crime, dostęp: <https://www.jus.uio.no/smr/english/about/id/news/2024/un-manual-published.html>.

upowszechnienie polskiej wersji językowej odpowiednim resortom, instytucjom i samorządom zawodowym dla celów edukacyjnych i szkoleniowych.

Będę wdzięczny za powiadomienie mnie o stanowisku przyjętym przez Pana Ministra w tej sprawie oraz o podjętych działaniach.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/